

Beijing+20: Pekingin toimintaohjelma (BPfA) ja Euroopan unioni

Ongelma-alue I: Naisten ihmisoikeudet

Taustaa

Sukupuolten tasa-arvo on perusperiaate, joka on olennainen osa ihmisoikeuksia ja edellytys sille, että ihmis- oikeuksia voidaan soveltaa ja että kaikki ihmiset voivat nauttia niistä. Wienin julistuksessa ja toimintaohjelmassa ”naisten ja tyttöjen ihmisoikeudet” määritellään ”erottamattomaksi, olennaiseksi ja jakamattomaksi osaksi yleismaailmallisia ihmisoikeuksia”. Julistuksessa kehoitetaan lisäksi ottamaan naisten ihmisoikeudet huomioon kaikissa Yhdistyneiden kansakuntien toimissa. Naisten ihmisoikeuksia on käsitelty ja määritetty vastaavasti myös useissa kansainvälisissä ja eurooppalaisissa oikeudellisissa välineissä.

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja -lainsäädäntö

- Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW), jossa naisten ihmisoikeudet määritellään ihmisoikeuksiksi.
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2007), joka on ainoa kansainvälinen ihmisoikeusväline, jonka EU on ratifioinut.

Euroopan unionin ihmisoikeussopimukset ja -lainsäädäntö

- Euroopan unionin sopimukset, esimerkiksi sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) (uudelleenlaadittu 2009), jossa vahvistetaan tasa-arvon periaate ja EU:n velvoite poistaa eriarvoisuutta sekä kehoitetaan jäsenvaltioita politiikkojensa ja toimiansa määrittelyssä ja toteuttamisessa torjumaan syrjintää.
- Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000), joka lujittaa ihmisoikeuksia koskevaa yleistä lainsäädäntökehystä EU:ssa ja jossa vahvistetaan sukupuolten tasa-arvoperiaate, kielletään syrjintä ja taataan kaikille yksilöille oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen.
- Euroopan unionin direktiivit, jotka koskevat esimerkiksi miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanoa työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (2006/54/EU), todistustaakkaa sukupuoleen perustuvissa syrjintäpauksissa (97/80/EY) sekä rikoksen uhrien oikeuksia ja sukupuoleen perustuvan väkivallan ja läheisväkivallan käsitteitä (2012/29/EU).

- Naisten ja miesten tasa-arvostrategia 2010–2015, jossa kehoitetaan jäsenvaltioita ottamaan huomioon naisten erilaiset tarpeet (mukaan lukien risteävä eli intersektionaalinen eriarvoisuus) lainsäädännössä ja poliittisissa linjauksissa ja esitetään ajatus siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus.
- Euroopan tasa-arvosopimus 2011–2020, jossa kehoitetaan jäsenvaltioita toteuttamaan tarvittavat toimet syrjinnän torjumiseksi yhteiskunnassa elämän eri alueilla.
- Euroopan vammaisstrategia 2010–2020.
- EU:n kehys romanien integraatiota edistävälle kansallisisille strategioille vuoteen 2020 mennessä.
- Neuvoston puitepäättös 2002/629/YOS, tehty 19 päivänä heinäkuuta 2002, ihmiskaupan torjunnasta.

Pekingin toimintaohjelman strategiset tavoitteet ja EU:n indikaattorit

- 1.1.** Turvata naisten ihmisoikeudet täytäntöön pane- malla täysimittaisesti kaikki ihmisoikeussopimuk- set ja erityisesti kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW).
- 1.2.** Varmistaa tasa-arvo ja syrjimättömyys sekä lain tasolla että käytännössä.
- 1.3.** Oikeudellisen lukutaidon saavuttaminen (ts. nais- ten voimauttaminen oikeudellisissa kysymyksissä).

Kaikki jäsenvaltiot ovat ratifioineet CEDAW:n, ja niillä on siten oikeudellinen velvoite panna se täytäntöön asianmukaista huolellisuutta koskevan periaatteen mu- kaisesti. Osana tätä velvoitetta jäsenvaltiot toimittavat säännöllisesti kansalliset raportit toteutetuista toimista naisten syrjinnän poistamista käsittelevälle komitealle (CEDAW-komitea), joka analysoi raportit ja antaa erityi- siä suosituksia. Niitä täydentävät kansalaisjärjestöjen asianomaisissa maissa laatimat varjoraportit. Lisäksi Euroopan komissio antaa vuosittain raportit naisten ja miesten tasa-arvosta. Ihmisoikeuksia ei toistaiseksi ole tarkasteltu osana Pekingin toimintaohjelman seuranta- prosessia EU:n tasolla.

Euroopan tasa-arvoinstituutin perustama tietokanta ”Women and men in the EU – facts and figures” sisältää

uusinta tietoa näistä indikaattoreista. Se on saatavilla osoitteessa: <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>

Havainnot EU:n laajuisista tiedoista

Syrjinnänvastaisen lainsäädännön saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä ja täytäntöönpanoa on vaikeaa

Euroopan komission oikeusalan asiantuntijaverkoston mukaan sukupuolten tasa-arvoa koskevien direktiivien täytäntöönpano on joissain tapauksissa suppeaa. Esimerkiksi lainsäädännön valmistelussa omaksuttu pääosin sukupuolineutraali lähestymistapa vaikeuttaa sukupuolten tasa-arvon toteutumista, kuten myös lainsäädännössä ja tuomioistuimissa vallitsevat stereotypit. Keskimäärin vain 22 prosenttia kansalaisista EU-27:ssä koki, että heidän jäsenvaltionsa hallitus torjui tehokkaasti kaikkia syrjinnän muotoja vuonna 2012.

Rakenteellisia ja institutionaalisia esteitä naisten oikeussuojan saatavuudelle

Naiset kohtaavat erityisiä rakenteellisia ja institutionaalisia esteitä oikeussuojan saatavuudessa. Nämä vaikeudet voivat liittyä oikeudenkäynnin kustannuksiin. Lisäksi tuomioistuimet ja poliisi eivät välttämättä ymmärrä riittävästi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tämän seurauksena tuomioistuinten ja rikostutkinnasta vastaavien tahojen puutteellinen koordinaatio tutkinnan ja todisteiden

keräämisen aikana voi tarkoittaa sitä, että väkivaltaa kokeneet naiset joutuvat kertomaan kokemuksistaan uudelleen ja käymään uudelleen lääketieteellisissä tutkimuksissa. Pitkällinen oikeudenkäynti ja uhrin lisäkärsimykset yhteiskunnallisen paineen lisäksi saattavat tehokkaasti estää naisia nostamasta syytteitä.

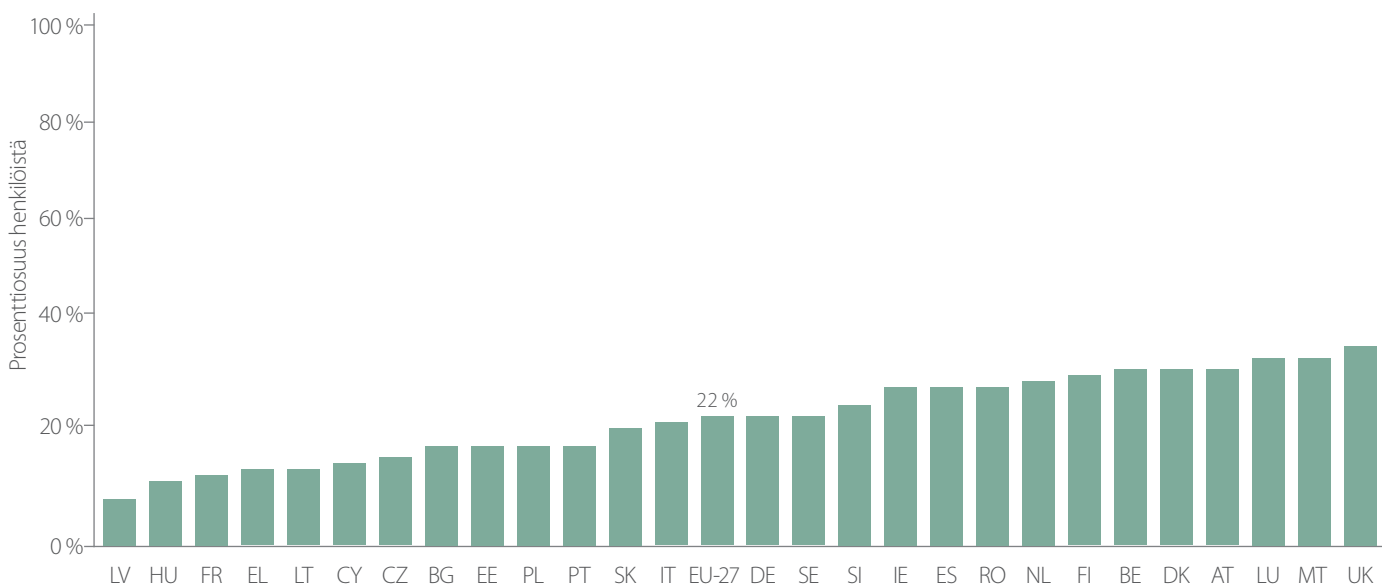
Stereotypit ja naisten aliedustus poliisissa ja oikeuslaitoksessa voivat heikentää naisten ja miesten saamien palvelujen laatua ja ehkäistä naisia hakemasta tukea. Sukupuolistereotypioihin liittyvät perinteiset asenteet ja uskomukset voivat saada aikaan tuomioistuimissa sukupuoleen perustuvia ennakoasenteita, jotka on tunnustettu yhdeksi syyksi siihen, miksi pieni osa tuomioistuimissa käsiteltävistä asioista johtaa tuomioon ja suuri osa luopuu syytteestä kokonaan.

Tietojen ja tutkimuksen kehittäminen kansallisella ja EU:n tasolla auttaisi tunnistamaan naisten kohtaamia esteitä ja arvioimaan niitä paremmin.

Eri ryhmiin kuuluvat naiset kohtaavat erilaisia haasteita käyttäessään oikeuksiaan

Naiset eivät muodosta homogeenistä ryhmää, ja lainsäädännölliset, institutionaaliset, rakenteelliset, sosioekonomiset ja kulttuuriset tekijät voivat myös vaikeuttaa oikeussuojan saatavuutta joidenkin naisten kohdalla. Naisiin voi siten kohdistua monenlaista syrjintää samanaikaisesti. Intersektionaalinen syrjintä ilmenee siten, että naiset kokevat syrjintää eri syistä samanaikaisesti ja tämä koettu syrjintä on enemmän kuin osiensa summa, pikemminkin moninkertainen summa, sillä syrjintäkokemukset ovat monitahoisia eikä niitä voida erottaa toisistaan erillisiksi syrjintätapauksiksi.

NIIDEN HENKILÖIDEN PROSENTTIOSUUS, JOIDEN MIELESTÄ HEIDÄN MAASSAAN TOTEUTETUT PYRKIMYKSET TORJUA KAIKENLAISTA SYRJINTÄÄ OVAT TÄYSIN TEHOKKAITA, 2012

Lähde: Erityiseurobarometri 393, Syrjintä EU:ssa vuonna 2012.

Intersektionaalisen syrjinnän arvioiminen on vaikeaa, etenkin sukupuolen ollessa yksi tekijä

Intersektionaalinen syrjintä on monitahoinen käsite, jota on vaikea määritellä ja jota siten tulkitaan vaihtelevasti jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä. Vertailukelpoisuuden periaatteen mukaisesti on tarpeen yksilöidä viitetapaus sekä EU:n että kansallisessa lainsäädännössä, jotta voidaan arvioida, onko henkilöä syrjitty. Etenkin jos kyse on intersektionaalisesta syrjinnästä, sopivia vertailukohtia on vaikea löytää, minkä seurauksena syrjimättömyysperiaate toteutuu käytännössä vain osittain.

Maahanmuuttajat (mukaan lukien pakolaiset, turvapaikanhakijat ja paperittomat naiset)

Useimmat jäsenvaltiot myöntävät tilapäisen oleskeluluvan, kun hakija esittää todisteen vakituisesta työsopimuksesta. Maahanmuuttajanaiset työskentelevät kuitenkin usein sääntelemättömillä aloilla ja epävirallisessa (harmaassa) taloudessa. Lisäksi oleskelua ja työskentelyä koskevassa pääosin sukupuolisokeassa lainsäädännössä on perustana edelleen hakijan perhetilanne. Näin ollen naiset, jotka tulevat maahan miespuolisen työntekijän puolisoina, ovat riippuvaisia parisuhteensa jatkumisesta, minkä vuoksi heidän on erityisen vaikea hakea tukea rikosoikeusjärjestelmästä, kun he kohtaavat esimerkiksi sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa. Oikeussuojakeinojen käyttäminen on erityisen vaikeaa paperittomille maahanmuuttajanaisille, koska he saattavat pelätä saavansa syytteen turvautuessaan oikeusjärjestelmään; tämä ongelma koskee erityisesti ihmiskaupan ja pakko-prostituution uhreja.

Vähemmistöryhmään kuuluvat naiset

Vähemmistöryhmiin (esim. etniseen, kielelliseen tai uskonnolliseen vähemmistöön) kuuluvilla naisilla on rajalliset mahdollisuudet käyttää oikeussuojakeinoja, koska heidän kohdallaan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen riski on suurempi. Vaikeuksiin ja esteisiin, joita etnisiin

vähemmistöihin kuuluvat naiset kohtaavat työmarkkinoille pääsyssä, ei kuitenkaan puututa jäsenvaltioissa siitä huolimatta, että useimmat jäsenvaltiot ovat riippuvaisia yksilöiden osallistumisesta työmarkkinoille eläke- ja etuusjärjestelmiensä ylläpitämiseksi.

Romaninaiset

Romaniväestö muodostaa EU:n suurimman etnisen vähemmistöryhmän, johon kuuluu arviolta kuusi miljoonaa ihmistä. Vaikka romaniväestön käsitettä käytetään yleisesti poliittisten linjausten tasolla, ryhmä on varsin monimuotoinen. Romaninaiset kokevat joitain syrjäytymisen ja syrjinnän kaikkein korostuneimpia muotoja, ja usein heitä estetään liikkumasta julkisilla paikoilla seurauksena heidän velvoitteistaan yksityiselämässä ja sitkeistä perinteisistä arvoista, jotka koskevat naisten roolia yhteisössään.

Vammaiset naiset

Vammaisia naisia ja tyttöjä on 16 prosenttia EU:n koko naispuolisesta väestöstä. Vammaiset naiset kokevat syrjintää todennäköisesti 0,5–10 kertaa useammin kuin vammattomat naiset.

Lesbot, biseksuaalit naiset ja transnaiset sekä muut transihmiset

Lesbot ja biseksuaalit naiset sekä transihmiset ilmoittavat tullessaan syrjityksi sukupuolen perusteella todennäköisemmin kuin homomiehet ja biseksuaalit miehet.

lääkkäät naiset

Yli 65-vuotiaat naiset kohtaavat edelleen erityistä ja huomattavaa syrjintää – työn saannissa tai vaatiessaan vahingonkorvauksia sekä asioiden saattamisessa tuomioistuimen tai poliisin käsiteltäväksi –, koska he eivät välttämättä ole tietoisia tarjottavista palveluista eivätkä miellä itseään uhreiksi.

Hyödyllisiä aloitteita:

Naisten ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisen kohtelun kunnioittaminen on ollut aiheena useiden ihmisoikeusjärjestöjen toiminnassa jäsenvaltioissa ja EU:ssa. Viron ihmisoikeuskeskus on käynnistänyt vuosiksi 2012–2015 hankkeen ”Tasa-arvoisen kohtelun verkosto”, jossa pyritään edistämään tasa-arvoista kohtelua ja parantamaan syrjinnältä suojelua verkostoitumisen sekä kansalaisjärjestöjen ja keskeisten asianajajien yhteistyön avulla. Tanskan ihmisoikeusinstituutti (DIHR) julkaisi uuden tilanneraportin, jossa esitetään ihmisoikeuksiin Tanskassa liittyvät keskeiset ongelmat. DIHR:n vuotta 2013 koskevan raportin painopistealueet keskittyivät sukupuolten tasa-arvoon Tanskassa. Lisäksi DIHR:n yhdenvertaista kohtelua käsittelevä yksikkö pyrkii kehittämään menetelmiä yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden edistämiseksi, ja tällä alalla kehitettyihin välineisiin kuuluvat mm. ”Diversity Wheel”, ”The Diversity Lab” (yksityiselle sektorille) ja ”The Equality Lab” (kunnille).

EDISTYSASKELIA JA NIIDEN ESTEITÄ ONGELMA-ALUEELLA I: NAISTEN IHMISOIKEUDET

EDISTYSASKELIA	ESTEITÄ
- Oikeussuojan yhdenvertaisen saatavuuden varmistamisen tärkeys on tunnustettu perustavaksi kysymykseksi. - Osassa jäsenvaltioita on tunnustettu tarve käsitellä moniperusteista tai intersektionaalista syrjintää. - Tarve tukea väkivallasta selvinneitä naisia tunnustetaan yhä laajemmin, ja se on johtanut edistyneempien toimien ja tukimekanismien käyttöönottoon joissain jäsenvaltioissa.	- Naiset ja miehet eivät voi käyttää oikeuksiaan samalla tavalla. - Naiset kohtaavat institutionaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia esteitä oikeussuojakeinojen saatavuudessa. - Tiettyihin ryhmiin kuuluvien naisten on erityisen vaikeaa käyttää oikeussuojakeinoja yhdenvertaisesti. - Väkivallan uhriksi joutuneet naiset kohtaavat edelleen merkittäviä esteitä käyttäessään oikeussuojakeinoja. - Ei ole kehitetty vertailukelpoisia tietoja tai indikaattoreita sen arvioimiseksi, miten jäsenvaltiot edistyvät tällä ongelma-alueella.

EU:n tulevan toiminnan suuntaviivoja

- Kehitetään indikaattoreita sen arvioimiseksi, miten jäsenvaltiot edistyvät naisten ihmisoikeuksien alalla.
- Puututaan esteisiin, joita naiset ja etenkin väkivallan uhrit kohtaavat käyttäessään oikeussuojakeinoja, kun heidän oikeuksiaan on loukattu.
- Varmistetaan kaikille naisille yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää oikeussuojakeinoja poistamalla taloudelliset, kulttuuriset ja (sukupuoleen liittyvät) institutionaaliset esteet naisten ihmisoikeuksien toteutumisen ehdottomana edellytyksenä.
- Kehitetään toimia, joilla varmistetaan, että sekä naiset että miehet voivat käyttää ihmisoikeuksiaan yhdenvertaisesti, torjutaan moniperusteista ja intersektionaalista syrjintää sekä käsitellään väkivallasta selvinneiden naisten erityisongelmia.

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE)

Das Europäische Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist das EU-Kompetenzzentrum für Gleichstellungsfragen. Das EIGE unterstützt politische Entscheidungsträger und alle relevanten Einrichtungen in ihren Bemühungen zur Verwirklichung der Gleichstellung von Naiset und Miehnen in Europa und darüber hinaus, indem es spezifisches Fachwissen sowie verlässliche und vergleichbare Daten zur Gleichstellung in Europa bereitstellt.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu>

Das Ressourcen- und Dokumentationszentrum (RDC) des Europäischen Instituts für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist ein innovatives und praktisches Instrument, das dabei hilft, wichtige Ressourcen zur Geschlechtergleichstellung zu identifizieren und zu nutzen. Es bietet einen unter den an der Gleichstellungspolitik und -praxis interessierten Personen erleichtert und einen Online-Bereich für Diskussionen und Debatten bietet.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kontakt:

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LITAUEN
Tel. +370 521574-44/00

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9493-271-6

doi:10.2839/19511

MH-04-15-022-FI-N